

2. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. В. М. Гесця. — Х.: Форт, 2000. — 432 с.

3. Герасимович А.М. Облік в комерційних банках / А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О.А. Мазур. — Львів: Фенікс, 1999. — 512 с.

4. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках України: Підручник. — 2-е вид. доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001. — 636 с.

Надійшла 19.11.2009

УДК 657.3(477)

Т. Т. ДУДА, Г. Ф. НАКОНЕЧНА
Хмельницький національний університет

ПРО СУЧАСНУ ЯКІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В АНАЛІЗІ

В даній статті розглядаються зміни фінансової звітності під впливом її регулювання за міжнародними та вітчизняними стандартами, сучасна сутність якісних характеристик звітів та їх значення для здійснення аналізу фінансового стану підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

Present article looks at the changes of financial accounting under the influence of its regulation according to international and native standards, present essence of quality accounts characteristics and their importance for doing analysis of financial condition of the enterprise and making effective management decisions.

Ключові слова: фінансова звітність, якісні характеристики, елементи бухгалтерського балансу, перекласифікація статей звітності, фінансові коефіцієнти.

Постановка проблеми. В П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» підкреслено окремою статтею: «Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому» [1]. Для розвитку цього відбувається постійне удосконалення механізму формування показників основних форм фінансової звітності – бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати. Достатньо назвати такі документи, як П(С)БО 17 «Податок на прибуток» у редакції наказу МФУ № 363 від 23.05.2003 року та П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» у редакції наказу МФУ № 353 від 05.03.2008 року. Вони обумовили інший підхід до визнання якісних характеристик фінансової звітності, яка є джерелом оцінки фінансового стану, фінансових результатів кожного суб'єкта господарювання. Це набуває особливого значення, коли починає відбуватись поступове відновлення процесів інвестування у вітчизняну економіку.

Питання якості фінансових звітів автори висвітлювали і раніше [2; 3], але більш докладно з позиції формування конкретних показників не досліджували.

Мета статті. Вона полягає у доведенні власного бачення щодо якості фінансової звітності, показники якої використовуються для прийняття відповідальних рішень її користувачами. При цьому береться до уваги сучасна перекласифікація елементів балансу підприємства та її вплив на визначення відомих фінансових коефіцієнтів, а також можливість порівняння звітної інформації в межах існуючої практики складання та подання фінансової звітності.

Викладення основного матеріалу. В умовах перехідної економіки відбуваються постійні зміни та доповнення в порядок організації обліку та звітності. Про це свідчать накази МФУ щодо подальшого удосконалення елементів фінансової звітності, викладені у таких П(С)БО, як 2 «Баланс» від 14.10.2008, 3 «Звіт про фінансові результати» від 14.10.2008, 17 «Податок на прибуток» від 14.10.2008, вище названий 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» від 05.03.2008 р., 30 «Біологічні активи» від 11.12.2006 року, 32 «Інвестиційна нерухомість» від 02.07.2007 тощо [4].

На жаль, усі нововведення не передбачають комплексного підходу щодо змін та тісного взаємозв'язку між показниками фінансової звітності під кутом зору дотримання якісних характеристик, викладених у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: дохідливість, доречність, достовірність, здатність до порівняння як за різні періоди, так і різних підприємств.

Так, відомий П(С)БО 2 «Баланс» визначає єдиний підхід до структури бухгалтерського балансу будь-якого підприємства, крім бюджетних та банківських установ. Загальновизнані елементи даного фінансового звіту – це активи, капітал та зобов'язання. Користувачу даної форми звітності необхідний їх аналітичний склад для розрахунку фінансових коефіцієнтів, що дають можливість охарактеризувати стан підприємства та його ліквідність на дату балансу з урахуванням періодичності його подання: на 31 березня, 30 червня, 30 вересня та 31 грудня. Коефіцієнти, як відомо, – це математичний засіб, за допомогою якого визначаються рівень платоспроможності підприємства, його фінансовий стан, рентабельність. Але часто аналітики не враховують сутності тих складових або відповідних показників кожного розділу балансу, які використовуються у розрахунках коефіцієнтів. Активи, капітал та зобов'язання деталізуються в балансі на

рівні статті.

Розглянемо деякі протирічливі моменти у формуванні важливих статей бухгалтерського балансу з точки зору їх прозорості та зіставності. Так, відповідно П(С)БО 17 «Податок на прибуток» кожне підприємство, що оподатковується за звичайною системою, повинно розраховувати відстрочені податкові активи та відстрочені податкові зобов'язання, що відображається в обліку на рахунках 17 та 54 з відповідною назвою. Сальдо по рахунку 17 відображається у першому розділі активу стандартного формату бухгалтерського балансу «Необоротні активи», рядок 060 «Відстрочені податкові активи» (далі ВПА), а сальдо по рахунку 54 – у третьому розділі пасиву «Довгострокові зобов'язання», рядок 460 «Відстрочені податкові зобов'язання» (далі ВПЗ). Але з урахуванням реалій в організації сучасного вітчизняного бухгалтерського обліку, означені рахунки не завжди ведуться протягом звітного періоду, за який складається проміжна фінансова звітність. Бухгалтери особливо не переймаються відповідністю показників проміжної звітності всім вимогам П(С)БО. Проте, це можливо лише до моменту появи впливового користувача. За умов необхідності кредитування бізнесу банк здійснює строгу перевірку фінансового стану підприємства на підставі як річної, так і проміжної звітності. Потенційний інвестор оцінює свій ризик щодо інвестування власних коштів в підприємство також на підставі аналізу річної і проміжної звітності.

Останнім часом зростає роль держави щодо втручання у бізнесові справи збиткових підприємств через фінансову звітність шляхом її обов'язкового подання до державного реєстратора за місцем знаходження реєстраційної справи не пізніше ніж до 1 червня року, що настає за звітним періодом [4]. З огляду на це показники фінансової звітності, зокрема і бухгалтерського балансу, повинні бути сформовані достовірно незалежно від звітного періоду. Між тим, П(С)БО 17 у п.15 [4] вказує на те, що ВПА та ВПЗ у проміжній фінансовій звітності можуть наводитися у балансі в сумі зазначених активів і зобов'язань, що визначені на 31 грудня попереднього року без їх обчислення на дату проміжної фінансової звітності. Таке правило може суттєво перевернути проміжну звітність щодо вище зазначених ситуацій, коли для бізнесової одиниці передбачається впливовий користувач. В даному випадку порушується не тільки якісна характеристика з достовірності бухгалтерського балансу, але й така якість, як зіставність з відповідним минулим звітним періодом та, можливо, з іншим подібним підприємством.

На наш погляд, в такому випадку для важливого щодо підприємства користувача (наприклад, інвестора) необхідно готувати примітки до проміжної звітності. На жаль, в Україні не діє такий МСБО, як МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» [5], який обумовлює розв'язок подібної проблеми. Цей стандарт визначає мінімальний зміст проміжного фінансового звіту як такого, що включає стислі фінансові звіти та вибіркові пояснювальні примітки. Крім того підприємству не забороняється у таких звітах наводити більшу кількість інформації, ніж мінімальні статті, а також розкриття у примітках пояснень у більш широкому форматі. Керівництво українських підприємств на свій розсуд ставиться до балансових статей ВПА та ВПЗ: від їх ігнорування у бухгалтерському балансі до приниження ролі облікових правил та якісних характеристик фінансової звітності в цілому.

Названі нами елементи бухгалтерського балансу (необоротні активи та довгострокові зобов'язання) можуть бути визначені недостовірно і у річному бухгалтерському балансі. Так, огляд основних форм фінансової звітності філії ВАТ «Луганськгаз» дозволив зробити висновок, що на практиці допускаються перевертання звітної інформації (табл. 1). Спостерігається неузгодженість даних у таких суттєвих балансових статтях, як ВПА, ВПЗ та «Непокриті збитки», що обумовлює необхідність їх детальної перевірки бухгалтерами підприємства або незалежним аудитором. Якісна перевірка кожної балансової статті або елементу звіту про фінансові результати, безумовно, вимагає і вивчення облікової політики підприємства з урахуванням його підпорядкованості. На наведеному для прикладу підприємстві в наказі про облікову політику щодо означених перевертень не вказано ніяких облікових правил, що підриває довіру користувачів до фінансової звітності цієї української компанії. Така ситуація є дивною з огляду на те, що принципи облікової політики подібних акціонерних товариств в цілому по Україні формує НАК «Нафтогаз України», яка є професійним учасником фондового ринку і щорічно проходить обов'язковий аудит за вимогами аудиторського законодавства та ДКЦПФРУ.

В аспекті підвищення якісних характеристик фінансової звітності викликає певні міркування поява четвертого розділу в активі балансу «Необоротні активи, які утримуються підприємством для продажу» згідно вище зазначеного П(С)БО 27 [4]. Між тим П(С)БО 2 «Баланс» припускає таке технічне визначення, як «вписуваний» рядок щодо названого активу (рядок 275) та відповідного поточного зобов'язання, пов'язаного з такими необоротними активами (рядок 605) [4]. Це означає, що такі балансові статті не завжди повинні бути у стандартному форматі бухгалтерського балансу, що припускає можливість керівництвом підприємства не дотримуватись якісних характеристик фінансової звітності, і, перш за все, її достовірності та прозорості.

Якщо на дату балансу виникають означені необоротні активи відповідно критеріям їх визнання за П(С)БО 27, то вони виокремлюються у четвертий розділ балансу з певними ознаками оборотних активів. Таке обумовлює їх аналіз як складової оборотних активів. З часом керівництво компанії може змінити своє рішення стосовно таких активів. Тоді до наступної дати балансу необхідно здійснити зворотні облікові процедури для трансформації таких особливих оборотних активів у звичайні необоротні активи відповідно

до їх визнання за вимогами П(С)БО 7 «Основні засоби», 8 «Нематеріальні активи», 11 «Зобов'язання», 12 «Фінансові інвестиції». Така процедура може негативно вплинути на результати фінансового аналізу балансу на певну дату та фінансових результатів підприємства (за проміжний звітний період чи за рік).

Таблиця 1

Перевірка узгодженості показників бухгалтерського балансу з іншими формами фінансової звітності філії ВАТ «Луганськгаз» за 2008 рік

Показники бухгалтерського балансу	За даними балансу на 31.12.2008 року (тис. грн)	З якою формою зв'язок	За даними інших форм фінансової звітності (тис. грн)
Нематеріальні активи	1,0	Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	1,0
Основні засоби	38917,0	Форма № 5	38917,0
Довгострокова дебіторська заборгованість	51,0	Форма № 1-Б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість»	51,0
ВПА	-	Форма № 5	1225,0
Виробничі запаси	357,0	Форма № 5	357,0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	4386,0	Форма № 1-Б	4386,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	38,0	Форма № 1-Б	38,0
Грошові кошти в національній валюті	351,0	Форма № 5	351,0
Статутний капітал	-	Форма № 4 «Звіт про власний капітал»	-
Інший додатковий капітал	38999,0	Форма № 4	38999,0
Непокритий збиток	-	Форма № 2 «Звіт про фінансові результати»	5237,39
ВПЗ	-	Форма № 5	1235,0
Кредиторська заборгованість за товари з одержаних авансів	1817,0	Форма № 1-Б	1817,0
Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом	44,0	Форма № 1-Б	44,0
Зі страхування	115,0	Форма № 1-Б	115,0
З оплати праці	246,0	Форма № 1-Б	246,0
Інші поточні зобов'язання	704,0	Форма № 1-Б	704,0

Розглянемо, як саме «вписуваний» рядок вплине на розрахунок фінансових коефіцієнтів і оцінку фінансового стану підприємства.

Найбільш узагальнюючим показником фінансової стійкості є надлишок чи нестача джерел господарських засобів для формування їх видів. Залежно від цього показника підприємство може характеризуватись одним із чотирьох типів фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість;
- нормальна стійкість;
- нестійкий фінансовий стан;
- кризовий фінансовий стан.

Наявність власних обігових засобів визначається як різниця між власним капіталом та вартістю основних засобів та інших необоротних активів

Переєкласифікація основних засобів та інших необоротних активів та винесення їх частини у «описуваний» рядок штучно збільшує наявність власних обігових засобів. Внаслідок цього ми можемо помилитись у висновку про фінансову стійкість підприємства у кращу сторону і не помітити тривожних сигналів про нестійкий чи кризовий фінансовий стан.

Ліквідність підприємства – це його спроможність перетворювати свої активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів в міру надходження термінів розрахунків.

Всі активи підприємства в залежності від рівня ліквідності можна умовно поділити на такі групи залежно від терміну перетворення в грошові кошти [6]:

1. Найбільш ліквідні активи (A_1) – суми по всіх статтях грошових коштів, які можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно.

2. Швидколіквідні активи (A_2) – активи, для перетворення яких в готівку необхідний певний час. В цю групу можна включити дебіторську заборгованість (платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати), інші оборотні активи.

3. Повільноліквідні активи (A_3) – найменш ліквідні активи – це запаси, дебіторська заборгованість (платежі по якій очікується більш ніж через 12 місяців після звітної дати), податок на додану вартість по придбаних цінностях.

4. Активи, що важко реалізуються (A_4) – активи, що призначені для використання в господарській діяльності протягом відносно тривалого часу. В цю групу можна включити статті розділу I активу балансу [6].

Можливо до цієї групи слід включити також і вартість необоротних активів, призначених для реалізації, і які не входять тепер до розділу I активу балансу.

Перші три групи активів (найбільш ліквідні активи, швидко та повільноліквідні активи) протягом поточного господарського періоду можуть постійно змінюватися і відносяться до поточних активів підприємства. Поточні активи більш ліквідні, ніж інше майно підприємства.

Пасиви балансу групуються за термінами зростання строків погашення зобов'язань в групи:

1. Найбільш термінові зобов'язання (Π_1) – кредиторська заборгованість, розрахунки по дивідендах, інші короткотермінові зобов'язання, а також позички, не погашені у встановлений термін.

2. Короткострокові пасиви (Π_2) – короткотермінові залучені кредити банків та інші позички, що підлягають поверненню протягом 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви (Π_3) – довготермінові залучені позички та інші довгострокові пасиви.

4. Постійні пасиви (Π_4) – статті розділу I пасиву балансу “Власний капітал”:

Фірма рахується ліквідною, якщо її поточні активи перевищують її короткострокові зобов'язання. Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки по кожній групі активів та пасивів.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі чотири умови:

$$A_1 \geq \Pi_1; A_2 \geq \Pi_2; A_3 \geq \Pi_3; A_4 \leq \Pi_4. \quad (1)$$

Перекласифікація основних засобів та інших необоротних активів супроводжується переміщенням вартості майна із групи A_4 в групу A_3 . Це може спричинити помилковий висновок про абсолютну ліквідність балансу там, де її немає.

Коефіцієнт покриття, який вимірює загальну ліквідність підприємства, дорівнює співвідношенню поточних активів та короткотермінових зобов'язань і визначається за формулою:

$$K_{\Pi} = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2}. \quad (2)$$

Переміщення вартості майна із групи A_4 в групу A_3 , може невинуватно збільшити значення коефіцієнта загальної ліквідності.

Висновки. Таким чином, в статті розглянуто комплексний підхід щодо змін елементів фінансової звітності та їх тісного взаємозв'язку під кутом зору дотримання якісних характеристик у їх формуванні: дохідливості, доречності, прозорості. При цьому таке є важливим незалежно від звітної періоду, зокрема бухгалтерського балансу, що диктується необхідністю здійснення фінансового аналізу діяльності підприємства для його впливового користувача: банку, інвестора, державного реєстратора чи ДКЦПФРУ. Тому в статті наводяться ілюстрації типів фінансового стану підприємства, які визначаються за допомогою реально обрахованих коефіцієнтів. Сучасні зміни у звітності вимагають більш уважного ставлення її користувачів до змісту показників балансу при здійсненні аналізу фінансового стану.

Література

1. П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / 34 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. – К. : КНТ, 2009. – С. 18 – 19.
2. Дуда Т.Т. Прозорість звітності українських компаній як її якісна характеристика / Т.Т. Дуда, Г.Ф. Наконечна // Вісник ТУП (ХНУ). – 2004. – № 6. – С. 111-115.
3. Дуда Т. Т. Сучасний погляд на виправлення помилок в обліку / Т. Т. Дуда // Вісник ХНУ. – 2009. – Т. 2, № 2. – С. 105 – 108.
4. 34 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. – К. : КНТ, 2009. – 320 с.
5. МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» // Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000: перекл. з англ. / за ред. С.Ф.Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – С. 796 – 803.
6. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько. – Х. : Фактор, 2008. – 208 с.

Надійшла 30.11.2009